

در بخش سوم این سلسله مباحث، از حقوق کودک در دورهٔ ولادت و نوزادی سخن به میان آمد و از جمله به شناسایی حق تابعیت خانوادگی، تأمین امنیت شخصی و اجتماعی فرزند و تلقین شعائر دینی به نوزاد اشاره شد. در این شماره حق انتخاب نام نیکو برای فرزند به تفصیل مورد بحث و بررسی قرار می‌گیرد.

۴- انتخاب نام شایسته برای کودک :

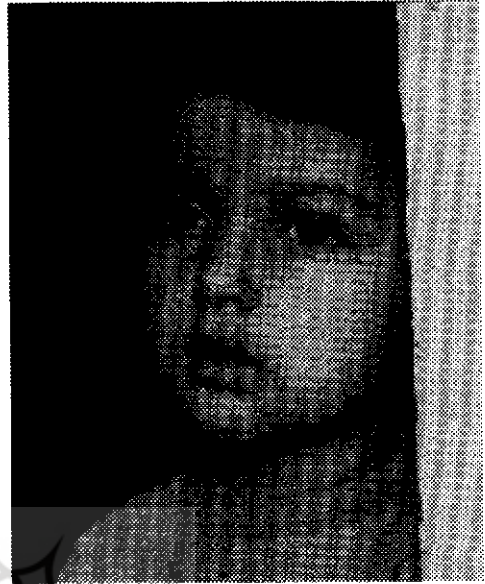
نامگذاری نوزاد با نامهای نیکو، حق دیگر کودک است. ^۱ امام رضا علیه السلام از نام نیکو به عنوان احسان و نیکی در حق فرزند یاد می‌کند و می‌فرماید:

أَوَّلُ مَا يَبْرُؤُ الرَّجُلُ وَوَلَدَهُ أَنْ يُسَمِّيَهُ بِاسْمِ حَسَنٍ
فَلْيُحْسِنْ أَحَدَكُمْ أَسْمَ وَوَلَدَهُ ^۲

«نخستین احسان و نیکی که پدر در حق فرزندش روا می‌دارد انتخاب نام زیبا برای اوست. پس لازم است هر یک از شما نام نیکو برای فرزند خود انتخاب کند.»

نام نیکو بهترین هدیه‌ای است که هر نوزاد در روزهای اوّل زندگی از پدر و مادر خود می‌گیرد. نامی که همیشه با اوست و از او جدا نمی‌شود و همواره در شخصیت فردی و اجتماعی‌اش مؤثر است.

در اصل سوّم اعلامیهٔ جهانی حقوق کودک و در مادهٔ ۷ کنوانسیون حقوق کودک حق داشتن نام برای کودک تصریح شده است. در اصل سوم اعلامیه آمده است: "کودک باید از بدو تولّد صاحب اسم و ملیت گردد." همچنانکه در مادهٔ هفتم کنوانسیون آمده است: "تولّد کودک بلافاصله پس از به دنیا آمدن ثبت می‌شود و از حقوقی مانند حق داشتن نام، کسب تابعیت و در صورت امکان شناسایی والدین، قرار گرفتن

نگرشی بر

حقوق کودک

از دیدگاه

اسلام

حجت الاسلام والمسلمین
دکتر بهرام محمدیان

شوند و در مراقبت و نگهداری از او بیشتر بکوشند.

امتیازی که بین اسلام و رسوم جاهلی در نامگذاری وجود دارد این است که در اسلام به نامگذاری با نامهای زیبا سفارش شده و از نامهای پست و زشت نهی شده است. اگر پدر نام زشت یا زنده‌ای را برای فرزند خود انتخاب کند، قطعاً به شخصیت و حیثیت او لطمه وارد ساخته است. نام خوب، به منزله حیثیت و اعتبار فرزند است و نام سبک، زنده و مضحک که او را در معرض استهزاء و تحقیر دیگران قرار می‌دهد، در وی عقده روانی ایجاد می‌کند. یکی از متخصصان روان‌شناسی کودک در مقاله‌ای تحت عنوان "حق نام و حق تابعیت" می‌نویسد: "نام بسیار بالاتر از یک برجسب و یا یک عنوان خاص است. نام نشانه شخصیت و هستی جداگانه هر فردی است ... در تحلیلی که اینیاس میرسون "فیلسوف فرانسوی راجع به وظیفه اجتماعی نام به عمل آورده، اهمیت آن را در جوامع باستانی نشان داده است. او می‌نویسد: کودک پیش از آنکه اسمی برای او تعیین گردد، وجود ندارد. نام، هم نمودار شخصیت و استقلال فرد است و هم شخصیت و استقلال فردی به انسان می‌بخشد.

نام برای جایگاهی که یک گروه برای فرد قائل است و برای حمایتی که یک گروه برای فرد تأمین می‌کند، وسیله سنجش به شمار می‌رود. مثلاً دورانی که در آن امضاء اندک‌اندک اعتبار پیدا کرده، دوران مهمی است. نام نمودار و بخشنده نوع بسیار خاصی از هویت به فرد انسانی است. وقتی نام یکی از اجداد کودک به وی داده می‌شود مثل این است که به حیات نیای او نوعی دوام و استمرار بخشیده می‌شود و

تحت سرپرستی آنان برخوردار می‌باشد." اما از نظر اسلام حق کودک تنها با نامگذاری به یک نام - هر چه باشد - ایفا نمی‌شود، بلکه در اسلام تأکید و سفارش شده است که: "حق کودک این است که نام نیکو و زیبایی برای کودک انتخاب نمایند."

پیامبر اسلام صلی‌الله علیه و آله و سلم در جواب پدری، وظیفه او را در قبال فرزندش چنین بیان می‌کند:

"تُحْسِنُ اسْمَهُ وَادَبَهُ وَوَضَعَهُ مَوْضِعًا حَسَنًا."^۳
 "او را نام نیکو بگذارد و او را به نیکی تربیت کند و به کاری شایسته بگمارد."

موضوع نامگذاری در نظام تربیتی اسلام دارای اهمیت فوق‌العاده‌ای است، تا آنجا که سفارش می‌کند بهتر است قبل از ولادت فرزند نیز نام نیکویی برایش انتخاب شود.

حضرت علی علیه‌السلام می‌فرماید:

"سَمُّواْ اَوْلَادِكُمْ قَبْلَ اَنْ يُّوَلَّدُوْا فَاِنْ لَمْ تَدْرُوْا اَذْكُرْ اَمْ اَنْثَى فَسَمُّوْهُم بِاَلْاَسْمَاءِ الَّتِي تَكُوْنُ لِدُكْرٍ وَّالْاَنْثَى فَاِنْ اَسْفَاطَكُمْ اِذَا لَقَوْتُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَلَمْ تَسَمُّوْهُمْ يَقُوْلُ السَّقَطُ يَاْبِيْه: اَلَا سَمَّيْتَنِيْ؟ وَقَدْ سَمَّيْتُ رَسُوْلَ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّمَ مُحْسِنًا قَبْلَ اَنْ يُّوَلَّدَ."^۴
 "فرزندانتان را قبل از ولادتشان نامگذاری

کنید. اگر نمی‌دانید فرزندتان پسر است یا دختر، نامی برایش انتخاب کنید که مناسب بین دختر و پسر باشد؛ زیرا بچه‌ای که از شما سقط می‌شود و برایش نام ننهاده‌اید، آنگاه که با شما در روز قیامت ملاقات نماید، به پدرش می‌گوید: چرا برای من نام ننهادی، مگر پیامبر خدا (نوه خود را) پیش از تولد محسن نام ننهاده بود؟"

اهتمام به انتخاب دو نام احتمالی برای کودک در زمان پیش از تولد، موجب می‌شود تا والدین نسبت به کودکشان احترام ویژه‌ای قائل

حضرت نام زنی را که "عاصیه" (سرکش) بود به جمیله (زیبا) تغییر داد.^۹ وبر مردی که به او "بغیض" (کینه توز) می گفتند، نام "حبیب" گذارد.^{۱۰}

نام نیکو و زیبا در عین حال که سبب می شود تا کودک مورد احترام و تکریم قرار گیرد و از طریق نامهای خوب و امید بخش بهترین پیامهای تربیتی در گوش جان وی تکرار شود، از سوی دیگر بروز دهنده نوع تفکر و علائق فکری و روحی خانواده هاست. بدین جهت در اسلام به استفاده از نامهایی که نشان از هویت دینی و اعتقادی دارد، و یا الهام بخش و امید آفرین و حامل پیام و فرهنگ اصیل انسانی و اسلامی است، تأکید شده است و بهترین و نیکوترین نامها، آنهایی هستند که "در بردارنده عبودیت الله جل شأنه باشند. مانند عبدالله، عبدالرحمن و مانند آن، و بعد از آن نام پیامبران و ائمه علیهم السلام و بهترین آنها نام «محمد» است."^{۱۱}

حضرت امام باقر علیه السلام فرمودند: "اَضَدُّكَ الْأَسْمَاءُ مَا سَمَّيْتَ بِالْعُبُودِيَّةِ وَ أَفْضَلُهَا أَسْمَاءُ الْأَنْبِيَاءِ"^{۱۲}

"راست ترین نامها آن است که بر بندگی الهی دلالت نماید و برترین نامها اسامی پیامبران است."

از پیامبر اسلام صلی الله علیه و آله و سلم نیز روایت شده است که فرمودند: "هیچ خانواده ای نیست که در بین خود نام پیامبر خدایی را داشته باشد، مگر اینکه خدای عزوجل هر صبح و شام فرشته ای را به خانه شان فرستد که آنان را تقدیس نماید."^{۱۳}

چنانکه از جوامع روایی شیعی بر می آید از میان نامهای همه پیامبران و اولیای الهی نام

یا اینکه کودک به صورت نیای خودش در می آید.^۵

پیش از بعثت پیامبر اسلام صلی الله علیه و آله و سلم، اعراب جاهلی فرزندانشان را به نامهای حیواناتی مانند سگ، پلنگ و یوزپلنگ می نامیدند. البته با صدتأسف هنوز هم برخی از اعراب و جوامع دیگر نیز که از فرهنگ انسان ساز اسلام بیگانه اند، از این گونه نامها استفاده می کنند.

راستی کسی که در تمام عمر با کلمه شوارتز (= سگ سیاه) مورد خطاب قرار گرفته و تحقیر می شود، آیا خلق و خوی حیوانی وجودش را نمی گیرد؟^۶

باید از نهادن نامهای ناشایست و عجیب اجتناب نمود، زیرا این نامها باعث سرافکنندگی و پیدایی عقده حقارت در کودک می شود. در روایتهای می خوانیم که رسول اکرم صلی الله علیه و آله و سلم نامهای زشت و ناپسند را تغییر می دادند و به جای آنها نامهای نیکو می گذاردند. امام صادق علیه السلام می فرماید: "كَانَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) يُغَيِّرُ الْأَسْمَاءَ الْقَبِيحَةَ فِي الرِّجَالِ وَالْثِيْلِدَانِ."^۷

رسول خدا (ص) نامهای زشت و نامناسب اشخاص و سرزمینها را تغییر می دادند. برای نمونه مواردی از لایبای متون تاریخی را یاد آور می شوم:

مردی که خادم بتکده بود بعد از مشاهده حادثه ای خدمت رسول خدا (ص) رسید و اسلام آورد. پیامبر (ص) از نام او پرسید. مرد گفت: نام من "غاری بن ظالم" (گمراه پسر ستمگر) است. حضرت نام او را به راشد بن عبدالله (هدایت یافته فرزند بنده خدا) تغییر داد.^۸

مقدس و زیبای حضرت محمد صلی الله علیه و آله وسلم و از میان نامهای همه زنان، نام دختر ارجمند او، حضرت فاطمه زهرا سلام الله علیها، بهترین، زیباترین، روشسترین و روشنگرترین نامهای آسمانی است. هر کودکی که با این نامهای مقدس و با این گونه نامهای پرافتخار و درخشان، نامیده شود در طول عمر، در هر شبانه روز، دهها مرتبه با این نام زیباگوش و هوشش نوازش می یابد و در صورتی که برای او به خوبی تبیین کنند و توجه نماید، خود را در لباس آراسته همنام والای خود می بیند و به داشتن چنین نام و همنامی افتخار می کند و برخود می بالد و به راه و رسم و سیره و روش او می گراید و در نهایت به همراهی او به بلندترین اوج شرف و کرامت می رسد. در دنیا به نام او محترم و سرافراز زندگی می کند و در آخرت با شفاعت او و در جوار انس و رحمت حق قرار می گیرد و در طول زندگی خود را وابسته جمع بزرگ و فداکار خداپرستان و نیکان می داند و در مسیر زندگی احساس تنهایی و بی پناهی نمی کند.

البته آنچه در لابلای این بحث به وضوح به چشم می خورد، موضوع تکریم و رعایت احترام کودک است که به عنوان یک حق مسلم بر ذمه والدین و دیگران است. در کنار ارج گذاری به مقام و منزلت کودک، اسلام توجه به نیازهای معنوی و تأمین احتیاجات روانی کودک را به طرز ظریفی پیش بینی نموده است. زیرا دوره کودکی مهمترین دوره زندگی بشر است و این دوره، دوره شکل پذیری و اثرپذیری اوست. "در این دوره مهمترین عوامل مؤثر در رشد و تکامل شخصیت کودک، محیط، اولیاء و اطرافیان او هستند." ^{۱۴} شاید به همین دلیل

است که پیامبر اسلام صلی الله علیه و آله وسلم فرموده اند: "وقتی نام فرزندان را می برید، او را گرامی بدارید و جای نشستن او را وسیع قرار دهید و نسبت به او روئرش نکنید." ^{۱۵}

شبیهِ این سخن را از امام رضا علیه السلام می شنویم که فرمود: هر گاه نام فرزندان را "محمد" گذارید، او را اکرام و احترام نمایید، در مجلسی که وارد می شود جا برایش بگشایید و هیچ گاه چهره به رویش ترش نکنید." ^{۱۶}

"فروید" یکی از روان شناسانی است که در باره عقده های روانی و علل ایجاد آن مطالعات عمیقی دارد. او یکی از علتهای عقده روانی را

متون اسلامی وارد شده است، برای استفاده خوانندگان محترم، مخصوصاً پدران و مادران جوان یادآوری می‌کنیم:

۱- نامه‌هایی که نشانهٔ بندگی خداوند متعال هستند: عبدالله، عبدالرحمن، عبدالقادر، عبدالرحیم،...

۲- اسامی انبیاء: محمد، عیسی، موسی، ابراهیم، نوح، یوسف، یونس، یعقوب، داود، یحیی، زکریا، دانیال

۳- نمونه‌ای از اسامی و القاب پیامبر اسلام (ص): محمد، احمد: ابوالقاسم، ابوالمکارم، امین، حبیب، حامد، رفیع، رشید، طاهر، طیب، طاها، یاسین و مُحسن

۴- نمونه‌ای از اسامی و القاب حضرت علی علیه السلام: علی، ابوالحسن، ابوالحسین، اسدالله، امیر، حیدر، سعید، ضیاء، صدیق، قاسم، مرتضی، یعقوب،...

۵- نمونه‌ای از اسامی و القاب فاطمه زهرا سلام الله علیها: فاطمه (پاک، به دور از هر بدی)، زهرا (درخشان)، بهجت (شادی آور)، تقیه (پرهیزکار)، نقیه (پاکدامن)، هسانیه (گوارا)، حبیبه (دوست، محبوب)، حورا - حوریه (زن بهشتی)، راضیه (خشنود)، مرضیه (پسنندیده)، طاهره (پاکدامن)، بتول (پاکیزه)، ربحانه (گل خوشبوی)، زهره (شکوفه)، زکیه (پاکیزه)، جمیله (زیبا)، صابره (شکیبا)، صدیسفه (راستگو)، عارفه (خداشناس)، عذرا (دوشیزه)، فاضله (درخور ستایش)، کریمه (بزرگسوار)، کوثر (خیرفراوان)، کورکب (ستاره)، محدثه (کسی که آوای فرشتگان را می‌شنود)، مشکات (چراغ نورانی)، معصومه

عبارت از محترم نبودن فرد در برابر دیگران می‌داند. به منظور جلوگیری از پدیدآیی این آسیب روانی، یکی از راهها، انتخاب نام نیکو و مراعات احترام کودک است.

نکته دیگری که در لابلای متون اسلامی با آن مواجه می‌شویم، موضوع انتخاب "کنیه یا لقب" برای فرزندان است که ائمه علیهم السلام بدان توصیه کرده‌اند و هنوز نیز در بین مسلمانان عرب زبان مرسوم است. یکی از دلایل انتخاب کنیه برای فرزندان را امام باقر علیه السلام چنین می‌فرماید: "ما برای فرزندانمان در کوچکی کنیه می‌گذاریم تا القاب استهزا آمیزی به آنان گفته نشود."^{۱۷}

شاید برخی از موضوع انتخاب کنیه به عنوان یک رسم ملی عربی یاد کنند، اما آنچه مسلم است در میان ائمه معصومین علیهم السلام و علمای اسلامی حتی علمای شیعی ایرانی نیز این امر مرسوم و رایج بوده است و آنان نیز در بیوتات اهل علم این سنت مراعات می‌شود. در نامگذاری علاوه بر دقت در انتخاب نام نیک و شایسته، اجتناب از انتخاب نام ستمگران و جباران و یا اهل کفر و همچنین تأثیر نپذیرفتن از فرهنگ بیگانگان، باید مواظبت کنیم تا نامی بر روی فرزندانمان بگذاریم که پا به پای رشد سنی و عقلی، آن نام نیز ظرفیت بزرگی را داشته باشد. به طور مثال برخی از اسامی شاید در کودکی خوشایند باشند، اما وقتی کودک پا به سن جوانی می‌گذارد و القاب و عناوین اجتماعی می‌گیرد، آن اسامی کودکانه می‌نماید و با صاحب اسم و عنوان تناسب ندارد.

در پایان این بخش به رغم طولانی شدن فهرستی از اسامی انبیاء و اولیای الهی را که در

منابع و مأخذ:

- ۱- تحریر الوسیله، جلد ۲، صفحه ۳۰۸، امام خمینی (ره)
- ۲- محجة البیضاء، جلد ۲، صفحه ۶۶، فیض کاشانی (ره)
- ۳- فروع کافی، جلد ۶، صفحه ۴۸، شیخ کلینی (ره)
- ۴- بحار الانوار، جلد ۱۰۱، صفحه ۱۲۸، علامه مجلسی (ره)
- ۵- خانم هلن گراتیو آلفاندری، مجله پیام یونسکو، بهمن ۱۳۵۷، صفحه ۲۷-۲۹
- ۶- نامنامه نیکان، صفحه ۴، حسین درگاهی
- ۷- قرب الاسناد، صفحه ۴۵
- ۸- اسد الغابة، جلد ۲، صفحه ۱۴۹، ابن اثیر
- ۹- اسد الغابة، جلد ۳، صفحه ۷۶، ابن اثیر
- ۱۰- اسد الغابة، جلد ۱، صفحه ۲۰۲، ابن اثیر

ابن اثیر

- ۱۱- تحریر الوسیله، جلد ۲، صفحه ۳۰۸، امام خمینی (ره)
- ۱۲- وسایل الشیعه، جلد ۱۵، صفحه ۱۲۴، شیخ حر عاملی
- ۱۳- بحار الانوار، جلد ۱۰۱، صفحه ۱۲۹، علامه مجلسی
- ۱۴- روان شناسی کودک، صفحه ۴۶۵، دکتر جلالی
- ۱۵- جامع الاخبار، صفحه ۱۲۴، ناشناس از علمای قرن هفتم
- ۱۶- بحار الانوار، جلد ۱۰۱، صفحه ۱۲۸، علامه مجلسی
- ۱۷- وسایل الشیعه، جلد ۱۵، صفحه ۱۲۹، شیخ حر عاملی

(به دور از گناه)، نجمه (ستاره)،
نوریه (نورانی)، وجیهه (آبرومند،
زیبارو)، وحیده (یگانه)

اسامی برخی از بانوان مورد احترام در قرآن
و روایات اسلامی: مریم، آسیه، آمنه، خدیجه،
هاجر، سارا، نرگس، سکینه، زُباب،
زینب، کلثوم، صغری، کبری، حمیده، سمانه،
حدیث، سمیه، فهیمه، مکرمه، فریده،

۶- نمونه‌ای از اسامی و القاب ائمه
معصومین علیهم السلام: حسن، حسین،
حجّت، مجتبی، شریف، احسان، عبدالصالح،
محبوب، مبارک، سجاد، عادل، زین العابدین،
باقر، مصباح، جعفر، صادق، فاضل، کاظم،
رضا، حمید، رضی، تقی، ابوالفضل، مختار،
نقی، هادی، ابوصالح، مهدی،